

't inschrien

dertiende jaargang nr. 3, juli 1981 kwartaaluitgave

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij inzenden aan:

G.J.B. Gorel, Laaressingel 19, Enschede — redactie-secretaris.
telef. 053 - 35 77 79

Redactie: J.J.H. Meijer, Olde Meulenweg 2, Hengelo, tel. 074 - 91 28 51, eind redacteur
Adriaan Buter, Neede
H.H. Hagens, Almelo
J. Overbeeke, Haaksbergen
Th. L.M. van Stapele, Hengelo

Administratie:

G.J.B. Gorel, Laaressingel 19, Enschede tel. 053-35 77 79

Bank: Algemene Bank Nederland N.V. te Enschede, Hoedemakersplein.

Giro: nr. 18 18 110 t.n.v. Administratie 't Inschrien, Laaressingel 19, Enschede

Abonnementsprijs f 15,— per jaar.

Losse nummers f 4,— (exclusief portokosten)

Uitgave van de Oudheidkamer 'Twente' te Enschede.

Overname van de inhoud, in welke vorm ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

De Latijnse school in Ootmarsum (II)

In no. 4 van de 10e jg (okt. 1978) werd een bijdrage van Gustaaf Klaas opgenomen over de Latijnse School in Ootmarsum. Hij maakte hiervoor o.m. gebruik van de rapporten van het schooltoezicht. Het gemeentearchief van Ootmarsum bevat echter ook nog een doos over deze school met allerlei wetenswaardigheden. Een samenvatting van de inhoud daarvan is wellicht een welkome aanvulling op het artikel van de heer Klaas.

Inleiding.

In de eerste helft van de negentiende eeuw treffen we de volgende schooltypen aan: Allereerst, op basis van een wet van 1806, de lagere school, die zich bepaalde tot het geven van onderwijs in de vakken: lezen, schrijven, rekenen en nederlandse taal. Gegeven door, veelal, één schoolmeester als zgn opvoeder der jeugd. De groeps grootte lag toentertijd bij 70. Bij overschrijding van dat getal kon een ondermeester worden aangesteld.

Wie, voor hun algemene ontwikkeling, zijn kinderen wilde zien onderwezen in de moderne talen, frans, Duits, engels, had om te zien naar een franse school. En wie ze wilde zien bekwamen in de oude talen, latijn of grieks, kon terecht bij een latijnse school. Elke stad van enige betekenis had de laatste vorm. Zo ook Ootmarsum. Een latijnse school had de bedoeling voor te bereiden tot het volgen van hoger onderwijs. Te volgen of eerst op een athe-neum (voor Overijssel in Deventer) als onderbouwstudie daarvan of direct aan een universiteit. Te vinden in Leiden, Utrecht of Groningen. Waar, naar de trant van die dagen, overwegend in het

latijn als voertaal college werd gegeven. Waar de realisering mogelijk bleek door aanbod van leerlingen was aan een latijnse school vaak een franse school als toeleidingsschool verbonden, maar officieel is het bestaansrecht van die combinatie nooit erkend. Dat aanbod van leerlingen was wisselvallig en hield ten nauwst verband met de roep die van de naam en kundigheid van de docenten uitging.

Wanneer die latijnse school in Ootmarsum is gesticht en hoe haar verloop precies was vóór de negentiende eeuw is vrijwel onbekend. Hoewel het oudarchief van de gemeente Ootmarsum loopt van 1314 - 1818 bevat het te weinig gegevens juist hierover om zich daarvan een goede voorstelling te kunnen maken. Aan het algemeen stramien ontleend mogen we, voor de tijd van vóór 1815, aannemen dat in Ootmarsum, ten minste sinds 1638, een school heeft bestaan waarin latijn en grieks werd onderwezen. Tijdens een plechtig openbaar, jaarlijks af te nemen, eind-examen in de kerk werden de daarvoor in aanmerking komende 'gepromoveerd' tot het volgen van hoger onderwijs. Het was gewoonte, dat van het spreken in het latijn veel werk werd gemaakt. En dat tijdens genoemd examen de beste leerling zijn leraren in het latijn aansprak en hen dankte voor het genoten onderwijs.

Aan het hoofd van de latijnse school stond vanouds een rector. Sinds 14 juni 1803 was dit de plaatselijke predikant, Petrus Immink, in 1776 in Enschede geboren. Hij zou dit blijven tot zijn dood op 14 april 1841. (Zie voor het schoolleven in zijn tijd de bijdrage van W. Otten in het jaarboek Twente, 1976,

pag. 67 t/m 71 en over het rectoraat van een voorganger gedurende 1736-1791: A. Buter 'Kralen aan een rozenkrans - Ootmarsum', pag. 13/14)

Situatie na 1815

De verscheidenheid in opzet bij alle eenheid bij de latijnse scholen vóór de negentiende eeuw aanwezig, wordt opgeheven door een koninklijk besluit van 2 aug. 1815 'waarbij de organisatie van het Hooger Onderwijs in de Noordelijke Provinciën wordt daargesteld'. Het eerste hoofdstuk van het besluit handelt, in 31 artikelen, over de Latijnse scholen. Enkele artikelen daaruit.

'Vanwege de stedelijke regering zal een kollegie van ten minste drie personen onder den naam van curatoren of scholarchen, het bestuur over deze scholen hebben' (art. 26)

'Dit kollegie zal, met de stedelijke regering, de traktementen van den rector, conrector en verdere onderwijzers gelijk ook het minverval (is: schoolgeld) door de schooljeugd te betalen, naar gelang der plaatselijke omstandigheden regelen' (art. 27)

'Tot het afnemen van het toelatings-examen zal tweemaal 's jaars, en wel kort voor het begin van elken half-jarigen cursus, moeten gevaceerd (is: zitting gehouden) worden door eene commissie, te dien einde door de stedelijke regering benoemd of gequalificeerd' (art. 6)

'Tot het vervullen van eene openge vallen plaats van onderwijzer aan deze scholen zal, ingevalle die van 's lands wege eenige subsidie genieten, eene nominatie worden ingezonden (door curatoren?) aan den Secretaris van Staat van Binnenlandse Zaken, die daaruit de verkiezing zal doen' (art. 35)

'Curatoren of scholarchen zullen bepaaldelijk tweemaal in het jaar een plegtig examen houden en voorts door de leerlingen proeven worden gegeven van hunne bekwaamheid' (art. 28)

'Na den afloop van dit examen zullen de curatoren de leerlingen welke zij bekwaam achten om tot het academisch onderwijs bevorderd te worden een loffelijk getuigenschrift in de Latijnse taal verleen' (art. 29)

In de grotere plaatsen werd toentertijd meer dan één soort lagere school aangetroffen. Allereerst de burgerschool voor de kinderen van ouders die in staat waren schoolgeld te betalen. Daarnaast -onderscheid moet er zijn!- de armen-, diaconie- of havelozenschool voor de kinderen van de ouders die geen bijdrage konden afzonderen. De goeiden zonden hun kinderen, na voorbereiding door een gouverneur of gouvernante, naar een kostschool elders, vaak instituut geheten in combinatie met de persoonsnaam van de leider.

In 1863 roept minister Thorbecke voor een bepaald aantal plaatsen een rijks hogere burgerschool in het leven, die voor de handel bestemd zou opleiden. De gemeenten mochten dit voorbeeld op eigen kosten volgen. Dit leidde tot concurrentie met de onderbouw van de latijnse scholen, die daarna een kwijnend bestaan begonnen te leiden. Temeer omdat de belangstelling van het rijk zich duidelijk van de franse school verplaatste naar het novum de H.B.S.

Toen in 1876 een (nieuwe) wet op het hoger onderwijs gymnasia in het leven riep als combinatie van latijnse en franse scholen was het met de levensvatbaarheid van de latijnse school ge daan. Alleen grote plaatsen zagen kans hun latijnse school om te zetten in een gymnasium.

Het nieuwere archief van de gemeente Ootmarsum, dat loopt van 1818 - 1930, bevat een verzameling stukken, grotendeels aan het curatorenarchief ontleend. Hoewel per onderwerp sterk fragmentarisch aanwezig, kunnen we ons een indruk vormen van het reilen en zeilen van de latijnse school aldaar.

Het voornaamste daarvan wordt hier hieronder weergegeven.

Huisvesting

In febr. 1819 rapporteren curatoren aan het departement 'van Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën' dat de school 'steeds in luister toeneemt' maar vragen daarbij aandacht voor het feit van 'het groote gebrek dat geen lokaal voor dezelve aanwezig is, waarvan de Heer Rector de last heeft die in zijne behuizing, welke te zeer beknopt is, het onderwijs moet geven. De Stad, die in schulden versonken ligt, kan niets bijdragen. Mogten wij van Zijne Majesteit worden gebeneficieerd met een schoollokaal, de weldaad voor de jeugd zou groot zijn.'

Jan Florijn, 'timmermansbaas', maakt een begroting voor de bouw en komt daarbij op een totale som van f 1574,-. Waaronder voor: 11.000 baksteen f 154,-; 6 kozijnen met glazen, vensters, hengsels en sloten f 260,-; arbeidsloon f 220,-. De school moet aan de dan aanwezige 21 leerlingen, die in klassen verdeeld zijn, ruimte bieden. Helaas, de aanvraag komt binnen op een ogenblik -er is niets nieuws onder de zon- 'dat 's Rijksuitgaven met de grootste spaarzaamheid moeten worden geregeld' en wordt dus afgewezen.

Teleurgesteld maar niet ontmoedigd schrijven curatoren in okt. 1819 naar Den Haag dat het gemeentebestuur bereid is gevonden 'om twee menschen, die een stadshuisjen bewonen, op een ander te doen overgaan en 't zelve ter dispositie van curatoren te stellen, maar dat de gemeente omtrent de kosten tot de inrigting van 't zelve noodig zwarigheid moet maken, uit hoofde van de financieele staat van de Stad, zich geene de minste opoffering kan permitteeren, daar de hoofdelijke omslag reeds tot eene hoogte had moeten worden gebracht om vooral de

renten van Stads Schulden te dekken; te meer daar Stads-Domeinen grootendeels voor het agterwezen van oorlogslasten hebben moeten verkogt worden'. 'Dat dit tafereel in waarheid bestaat is aan Curatoren bekend en daar zij tog wenschen het School in zijnen luister te behouden niet alleen maar hetzelfde te doen toenemen uit hoofde zich weer eenige jongelingen van elders aangediend hebben na herwaarts te komen.' Curatoren besluiten met mee te delen, dat voor het inrichten van een 'Stads-gebouw' tot school f 450,- nodig zal zijn. En zowaar, het rijk stelt die f 450,- beschikbaar. Op 15 aug. 1821 legt de burgemeester rekening en verantwoording af tot besteding van precies dit bedrag. Waaronder voor: 5000 bak- of tichgelsteen f 55,-; 3 ramen met de glazen f 20,-; 4 nieuwe schrijfbanken f 30,-.

Verheffing van het peil; vak wiskunde

In 1825 was men er van rijkswege op bedacht het peil van de latijnse scholen te verhogen. Op twee manieren. Allereerst om aanstelling van slechts gegradueerden te tolereren; daarnaast om het aantal verplichte vakken met een uit te breiden, nl wiskunde. Om dit te stimuleren stelde het rijk salaristoelagen in het uitzicht. f 300,- voor een gegradueerde rector (doctor in de letteren) f 100,- voor een onderwijzer in de wiskunde (doctor in de wis- en natuurkunde). Uiteraard konden de nodige overgangsregelingen getroffen worden om een soepele invoering mogelijk te maken.

Voor Ootmarsum had dit de nodige consequenties. Rector Immink had (slechts) de graad van candidaat in de theologie. Voldoende om het predikantschap te kunnen en te mogen uitoefenen. Meer toegespitst op het kunnen dan op het kennen. Maar nu niet meer voldoende voor het rectoraat aan een latijnse school. Hij krijgt echter

onthefving zijn taak als rector voort te zetten. Voor twintig jaar. Ds Immink was toen 50 jaar en zou dus theoretisch tot zijn emeritaat, toen op 70-jarige leeftijd, zijn dienst als rector kunnen (mogen) blijven vervullen.

Voor het vak wiskunde was reeds aangehouden de Tecklenburger schoolmeester uit Agelo, Johan Wilhelm Schrörlücke die deze beide functies blijkbaar tegelijkertijd wist uit te oefenen. Ook deze werd gehandhaafd. Toen deze, 39 jaar oud, op 10 sept. 1836 overleed begonnen de moeilijkheden met de opvolging. Wel waren curatoren zo gelukkig een zekere A.R. Ranft, 'een zeer knap jong mensch', 'bij provisie' bereid te vinden de taak over te nemen. Wat hij drie jaar gedaan heeft. Toen deze vertrok diende op de vereiste wijze in de vacature te worden voorzien. Tevergeefs klaagde de opvolger van Schrörlücke als schoolmeester van Agelo dat hij niet in aanmerking kwam. Hoewel bij de voorziening in die vacature openlijk of bedekt de combinatie daarvan met het onderwijzerschap aan de latijnse school in het uitzicht was gesteld.

Curatoren droegen ter benoeming voor Gerrit van Goor Junior, hulponderwijzer aan de Ootmarsumse (lagere) school, waar zijn vader, Gerrit van Goor Senior schoolmeester was. Gerrit Junior was in het bezit van een onderwijzersakte tweede rang? De vader had die van de derde rang. In sommige buurtschappen moest men zich behelpen met meesters van de vierde rang. De tweede rang duidde aan, dat de bezitter bedreven was in het lezen, het schrijven, de rekenkunde, de voornaamste regels van de grammatica van de nederlandse taal en enige kennis bezat van aardrijkskunde en geschiedenis en genoeg paedagogische kennis had om het onderwijs oordeelkundig te geven. Daarmee stond hij dan wel aan de top van zijn collega's maar die kennis was niet voldoende voor het

functioneren aan een latijnse school. De voordracht van curatoren, waarop vader Gerrit als figurant no. 2 stond, werd dan ook door het departement afgewezen. Zij het, dat de Junior, ter wille van de school, als tijdelijk aangesteld werd aanvaard. Mits, hij, ten overstaan van een provinciale commissie blijkten gaf van zodanige bekwaamheid dat hij t.a.v. zijn wiskundekennis te vergelijken was met een candidaat in de wis- en natuurkunde. Van Goor Jr onderwierp zich wel aan de proef maar de commissie formuleerde het resultaat als het hebben getoond van 'aanvankelijk goede bewijzen van bekwaamheid', een omschrijving waarmee het departement geen genoegen nam om accoord te gaan met een vaste aanstelling op basis daarvan. Een herhaalde proeve van bekwaamheid bracht niet veel wijziging in de situatie, zodat het departement voorschreef dat ultimo juni 1842 de werkzaamheid van onze man moest worden beëindigd.

Rectores

Met het aantrekken van een opvolger van ds Immink, in 1841, na diens overlijden, was men gelukkiger. Op voordracht van curatoren benoemde de minister de 29-jarige Pierre Antoine Moquette, doctor in de letteren, woonachtig te Amsterdam. Hij was in 1812 in Leiden geboren als zoon van de Waalse predikant aldaar, Jean Baptiste Moquette en van Susanne Vorster. In november 1841 aanvaardde hij zijn betrekking. Op 3 juli 1845 trouwde hij met de 20-jarige Johanna Theodora van Goor, in 1825 in Ootmarsum geboren, dochter van de schoolmeester Gerrit van Goor, op zijn beurt geboortig uit Ruinerwold en van Gesina Pennink. En dus zuster van de bovenomschreven candidaat-onderwijzer in de wiskunde.

Tot aan zijn vertrek naar Meppel in juni 1862 was dr Moquette aan de school

verbonden. Gedurende zijn ruim twintigjarig rectoraat had de school een goede naam en mocht ze zich in een redelijke bloei verheugen.

Als zijn opvolger trad, op 22 dec. 1862, op de 38-jarige doctor in de letteren Hendricus Johannes Guicherit, tot toen provaat-docent in de oude talen in Haarlem. In 1824 in Den Haag geboren woonde hij, ongehuwd, te Ootmarsum samen met zijn moeder-weduwe Henrietta Isaäca Vaissière, in 1789 ook in Den Haag geboren. Op 1 juli 1865 legde hij, wegens vertrek naar Winschoten, zijn taak als rector neer.

Daarna treffen we als rector aan, de candidaat en daarom in tijdelijk dienst, Petrus Josephus Hubertus Thissen, die op 28 febr. 1821 in Roermond was geboren en ongehuwd, in mei 1866 zijn functie aanvaardde. Gekomen uit Maastricht vertrok hij op 10 sept. 1867 alweer naar zuidelijker streken, naar Bergen op Zoom. De opstelling van de voordracht van curatoren tot benoeming was niet zonder strubbeling verlopen. Twee van de vijf curatoren hadden hun voorkeur voor een mee solliciterende doctor uitgesproken.

Met ingang van 1868 werd de heer Thissen op zijn beurt weer in tijdelijke dienst door een candidaat vervangen. Albertus Jan ten Brink, afkomstig uit Ravenstein. Voor een jaar. Van rijkswege werd goedgevonden dat deze tijdsduur nogmaals met een jaar werd verlengd, maar over 1870 zijn geen uitgaven voor de latijnse school meer gedaan. Waaruit we moeten concluderen dat de school na 1869 niet meer als zodanig dienst deed. Wel bleef pro forma tot en met 1878 een begroting-post daarvoor geraamd door de gemeente maar daarna vond ook dit niet meer plaats. De hoop dat, na het vertrek van de tijdelijke rector Ten Brink, de school te eniger tijd nog weer zou functioneren zal door het in werking treden van de wet op het hoger onder-

wijs in 1876 verdwenen zijn. En dat voorgoed.

Financiering

In het gemeentearchief bevindt zich een ongedagtekende aantekening over 'De onkosten der Latijnsche School te Ootmarsum zijn de volgende: Jaarlijksch Rijks-tractement f 300,-; jaarlijksche inkomsten wegens verhuurde landerijen, tienden en uitgangen van koren tot het rectoraat behorende die door den Rector worden ingevorderd bij benadering f 300,-; jaarlijksch subsidie uit de Gemeentekas voor schoollokalen f 75,-; jaarlijksch tractement van gemeentewege voor niet binnenkomende landhuur enz. toegelegd op f 40,- N.B. De Rector bewoond zijn eigen huis het welk is ingerigt voor een kostschool en draagt de kosten tot onderhoud van hetzelfde alleen, zijnde het minverval (schoolgeld) voor de kostleerlingen onder het jaarlijks door hunne ouders of voogden te vergoeden ad f 350,- kostgeld per leerling, daaronder begrepen hetwelk door de rector zelfs wordt ingevorderd. Het schoolgeld bedraagt f 15,- uit de Stad en buiten de stad f 25,- per jaar.'

Uit de 18e eeuw is er nog een ongedateerde aantekening door Alardus Palthe, secretaris, als 'copia' getekend over 'de landerijen behoorende onder het Rectoraat' zijnde: '4 koeweijden bij den Schapeberg, 1 koeweijde bij den Sellekamp; 5 resp. 3 schepel in den binnen Esch; 3 schepel in nutter Esch: 2 mudde landt an den weg nae het Tiggelwerk: 1 $\frac{1}{2}$ dagwerck hoijland bij Sledden Joans huis en 1 gaarden an de Steenpoorte en 1 dito an den Sellekamp'.

Ook is er nog een stuk aanwezig dat inhoudt 'de condities waar na de heer P. Immink als rector van de Latijnsche school alhier voornemens is op heden den 8 Julij 1808 publijk te verpachten de Rectoraatstienden als de tiende van

Brungerink, de tiende van Raatger van de halve tiende van Wijgman.' Verder ook nog een stuk 'verhuring van landerijen behorende tot het Rectoraat begin 11 nov. 1866 einde 11 nov. 1872'. Daarop worden uitvoering 11 stukken grond met de toenmalige huurders vermeld. Totale huursom f 100,25.

Het rijk verleende, zoals reeds vermeld, subsidie in het tractement van de rector (f 300,-) en in dat van de onderwijzer in de wiskunde (f 100,-) in ruil voor benoemingsbevoegdheid in deze functies. Het werd tot 1855 op naam van belanghebbenden verleend; daarna op die van de gemeente. Dit gaf aanleiding in 1856 van gemeentewege een schoolgeld heffing vast te stellen. Voor iedere leerling in de gemeente geboren f 3,75 in het kwartaal; voor leerlingen van buiten inkomende f 6,25 in het kwartaal, waarmee het vanouds bepaalde bedrag werd bestendigd.

Leerlingen

Over het aantal leerlingen zijn enige gegevens bewaard gebleven. Bij de huisvesting van de school, hierboven weergegeven, was sprake van 21 leerlingen. Een verslag van 1818 vermeldt 11. In de zesde klas 4, de vijfde 6 en in de vierde 1. In 1819 blijken er 19 te zijn. In de zesde klas 3, de vijfde 7, de vierde 1 en de derde 8. In een verslag van 1827 staat te lezen dat 'vijf leerlingen van de zesde klasse hebben den 30 Aug. j.l. met roem hunne oratiën gehouden en zijn tot hooger onderwijs bevorderd.' In 1831 zijn er dan 16, in 1837 slechts 7.

In 1843 (dr Moquette is er dan ruim een jaar) zijn er 5 leerlingen, waarvan 4 in de hoogste klas. In zowel 1844 als 1845 drie in totaal. De rector geeft nu ook zelf les in de wiskunde. En aan nog eens 4 leerlingen in de moderne talen. In 1855 wordt verklaard dat de school 'zich nog steeds in eenen bloeiende staat bevindt'. Dan is dr Jan ter Kuile als 'privaat corrector' mede aanwezig

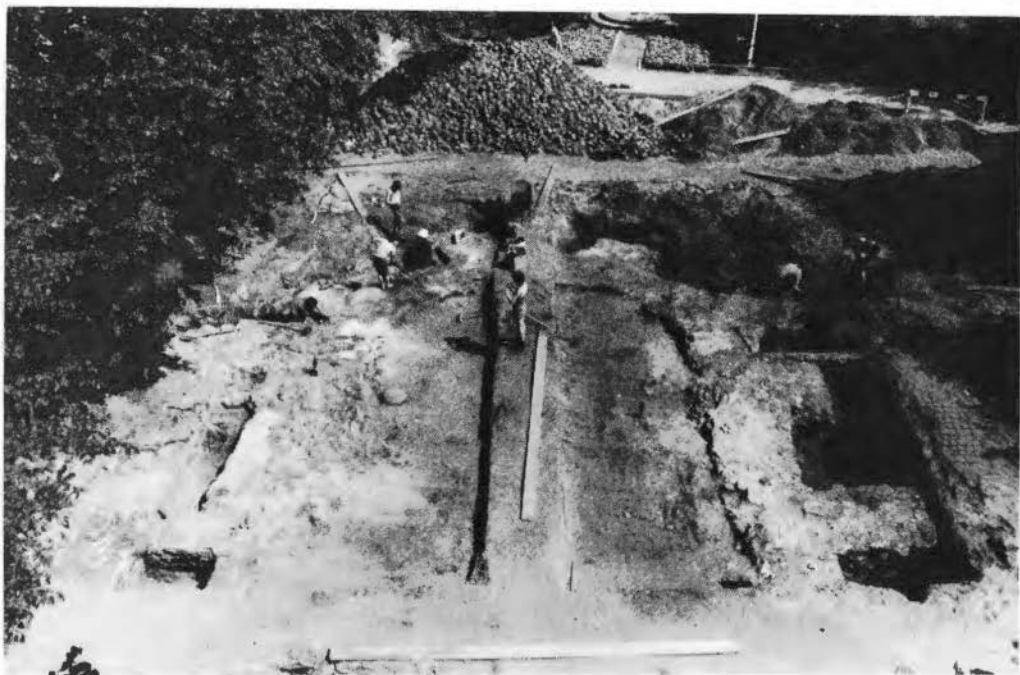
als leerkracht. 'Dat de zeer goede vorderingen der leerlingen, welker getal in het afgelopen jaar 21 bedroeg, voor de uitmuntendheid van het onderwijs pleit, hetwelk door ons (curatoren) steeds en vooral ook wederom bij het op den 3den Julij gehouden openbaar examen op de overtuigendste wijze is gebleken'. Leerlingen blijken bovendien aan het onderwijs in de moderne talen te hebben deelgenomen, gegeven twee zgn secondaten. Het aantal leerlingen blijft daarna schommelen tussen de 27 en 34. Als dan in 1862 dr Moquette is vertrokken vermeldt het verslag over 1863 'voor als nog zijn er geen leerlingen voor de Latijnsche school aanwezig. Voor de moderne talen bedraagt het getal 17 leerlingen'. De rector zal zelf alles hebben moeten verzorgen.

Nog bewaarde schoolgeldlijsten vermelden namen van leerlingen uit, naast Ootmarsum zelf, de gemeenten Dene-kamp, Enschede, Hardenberg, Hengelo en Tubbergen niet alleen maar ook de duitse plaatsen Uelsen en Veldhausen. De gelden werden naar de gewoonte en de mogelijkheid van die dagen deels in 'Holl. Courant', deels in 'Pruisisch Courant' voldaan.

Het lijkt er op, dat met het vertrek van dr Moquette (en zijn assistenten) het vertrouwen in de school is verloren gegaan. Zijn opvolgers zien er geen kans toe het oude peil en de verworven roem te handhaven. Als dan de laatsen, bij gebrek aan meer en beter aanbod, slechts kandidaten in de letteren zijn, is het met het bestaan en misschien ook met het bestaansrecht gedaan. Dan valt het doek over een aantal eeuwen bestaan hebbende instelling.

Z.O. Broek Roelofs

De opgraving van de voormalige St. Martinuskerk te Losser

Op het marktplein van het dorp Losser staat een, volgens E.H. ter Kuile 1) uit ongeveer 1500 daterende, zadeldak-toren. Deze toren maakte tot 1904 deel uit van de parochiekerk die oorspronkelijk aan St. Martinus was gewijd. Omdat de kerk na vergrotingen in 1810 en 1846 te klein was geworden werd ze vervangen door een grote neo-gotische kerk aan de rand van het toenmalige dorp. De toren bleef staan omdat ze sinds 1798 eigendom is van de burgerlijke overheid.

Hoewel Losser reeds in het uit de tiende eeuw daterende inkomstenregister van de abdij Werden a/d Ruhr voorkomt, wordt pas aan het eind van de 13e eeuw voor het eerst van een parochie Losser melding gemaakt. De parochie die afgescheiden was van

Oldenzaal bestond slechts uit het dorp en buurschap Losser.

Over de bouwgeschiedenis van de kerk is tot de tweede helft van de 17e eeuw niets bekend. In de 80-jarige oorlog zal de kerk door de nabije ligging van de strategisch belangrijke vesting Oldenzaal wel veel geleden hebben. Pas in 1637 krijgt Losser zijn vaste predikant. In dezelfde tijd hebben, getuige de jaartallen 1634 en 1637 aan de toren, herstellingen plaats gevonden. Rampzaliger was de inval van de legers van de Munsterse bisschop Bernard van Galen in september 1665. Door een ongeluk ging vrijwel het gehele dorp, inclusief kerk en toren, waarbinnen de Lossernaren hun bezittingen in veiligheid hadden gebracht, in vlammen op. De volgende jaren werden de kerk en

toren met veel moeite hersteld. In de loop van de 18e eeuw vonden herhaaldelijk herstellingen plaats.

De franse tijd bracht enkele veranderingen teweeg. In 1798 moet de toren afgestaan worden aan de burgerlijke overheid. De kerk zelf moet de kleine Hervormde gemeente in 1810 afstaan aan de veel grotere Rooms-katholieke. Omdat het kerkje bij de overname te klein was voor de grote Rooms-katholieke gemeenschap werd de koorsluiting vervangen door een transept met rechtgesloten koor. In 1846 trachtte men het ruimtegebrek op te lossen door het schip te verbreden, waarbij een mansardekap, waarvan we de aanzetten aan de toren zien, werd aangebracht. Na een verbouwing in 1887 werd de kerk tenslotte in 1904 afgebroken. Hierbij werd het terrein geëgaliseerd en als marktplein ingericht.

Na jarenlang in een slechte toestand te hebben verkeerd werd de toren in 1954-55 gerestaureerd, terwijl het brandspuitenhuisje dat in 1906 aan de zuidkant tegen de toren was gebouwd, werd afgebroken.

Toen het gemeentebestuur in 1980 het plan opvatte om het plein te herstraten werd de mogelijkheid geboden om voorafgaande aan de werkzaamheden een onderzoek in te stellen naar middeleeuwse funderingen van de afgebroken kerk. In 1975 had reeds een verkennend onderzoek plaatsgevonden. Hierbij werd vastgesteld dat de funderingen nog aanwezig waren en slechts enkele decimeters onder het straatniveau lagen. Met deze gegevens kon in 1980 een grotere opgraving plaatsvinden. Dit onderzoek dat met behulp van leden van de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis werd uitgevoerd, stond onder leiding van drs. A.L. Hulshoff en ondergetekende. Niet onbelangrijk was de medewerking van de gemeente en de Stichting Historische Kring Losser. Als peil werd de vloer van de toren aan-

genomen, die gezien het feit dat ze in open verbinding met de kerk stond, identiek zal zijn geweest met die van de kerkvloer. Door de egalisatie ligt het niveau van het plein ter plaatse nu ongeveer 50 cm. lager. De gevonden fundering bestond uit brokken zandsteen aangevuld met wit zand waarop op enkele plaatsen nog een laag baksteen aanwezig was. Deze ruwe blokken zandsteen waren ongeschikt voor bewerking en om deze reden hier als fundering gebruikt. De gevonden fundering had aan de bovenzijde een breedte variërend van 110-140 cm, waarbij de breedte op aanlegdiepte nog enkele centimeters smaller was dan boven. Dit is ontstaan doordat bij deze wijze van fundering leggen geen werkruimte voor een metselaar nodig was. Er kon volstaan worden met een diepe vrijwel rechtwandige sleuf. De aanlegdiepte bedroeg ca. 190-200 cm. beneden het torenpeil: een situatie die te vergelijken is met de situatie van het in 1972 opgegraven gedeelte van de uit het einde van de 14e eeuw daterende Stiftskerk te Weerselo.

De muur werd gesteund door steunberen, die in breedte varieerden van 120-140 cm. en ongeveer 220-250 cm. van elkaar stonden. De beren die een gemiddelde lengte van 160 cm. hadden vormden een geheel met de fundering van de muur van de kerk. De brokken waren uitgevlakt met zandsteenpuin waar bovenop werd gemetseld. Op enkel plaatsen was gelukkig nog een laag baksteen met het formaat 28,5-27,5 x 14,5-13,5 x 7,5 cm. aanwezig. Deze baksteen wijkt in kleur en formaat af van die van de toren. Het geheel vormde een schip bestaande uit drie vrij ondiepe traveeën. Hierop sloot een koor met 5/8 sluiting. Het schip had een lengte van ca. 10 m. en een breedte van 7,80 m. en het koor een diepte van 8,50 m. Of het geheel uit meerdere bouwperiodes dateert is niet exact vast te stellen, er is namelijk nergens

een bouwnaad gevonden, wel is ten westen van de vierde steunbeer een verspringing vastgesteld. Ook de opbouw van de steunberen van de koor-sluiting is enigszins afwijkend.

Om na te gaan hoe de verbinding met de toren was gemaakt werden terzijde van de toren enkele sleuven gegraven. De toren was gefundeerd op veldkeien die wederom rustten op een laag zandsteenbrokken vergelijkbaar met die van de kerk. De aanlegdiepte correspondeerde met die van de kerk.

Er bestaan twee mogelijkheden. Ten eerste kan de toren een oudere vervangen met het gelijke grondvlak. Ten tweede - wat het meest waarschijnlijk is - is de toren tegen de kerk aangebouwd waarbij de oude noordmuur van de kerk werd afgebroken.

Tussen de tweede en derde steunbeer werd een fundering aangetroffen bestaande uit lichte rood-bruine baksteen met het formaat $22 \times 11-11,3 \times 4-4,5$ cm. Dit moet het portaal-tje voor de zuidingang zijn, dat in 1771 werd vernieuwd. Aan de noordzijde werd ter hoogte van de laatste steunbeer van het schip een fundering bestaande uit grote blokken zandsteen aangetroffen. De betekenis hiervan is niet duidelijk. Helaas kon i.v.m. de aanwezigheid van rioleringen geen onderzoek in het verlengde van deze fundering plaatsvinden. Er bestaat een mogelijkheid dat we hier te doen hebben met de resten van de sacristie of latere, in bronnen genoemde gerfkamer, waarvan de juiste ligging tot nu toe nooit was vast te stellen. De onduidelijkheid van de funderingen ter plaatse zal ook te wijten zijn aan de bouw van het transept in 1810. Aan de zuidmuur trof men een steensfundering zonder verbreding op aanlegdiepte aan. Deze fundering bestond uit secundair gebruikte lichtrode baksteen met het formaat $23 \times 13 \times 6$ cm. Mogelijk zijn de stenen van de afgebroken koor-sluiting afkomstig. Ook de fundering van de uitbreiding

van 1846 werd aangetroffen.

Terwijl de bodem rond de kerk volledig verstoord was door de vele begravingen was het aantal graven in de kerk beperkt. Om deze reden kon op ongeveer 80 cm. beneden het peil op een aantal ongestoorde begravingen na, de ongestoorde grond van asgrauw zand worden aangetroffen. Dit geringe aantal is te wijten aan het beperkte recht van begraven binnen de kerk. In het achterste deel van het koor werden geen begravingen aangetroffen.

Bij de opgraving zijn geen vondsten van betekenis aangetroffen. In de verstoorde bovenlaag werd een sterk beschadigde oort van Frederik van Beieren, bisschop van Luik (1612-1650) aangetroffen. In de bovenlaag werd ook sporen van houtskool aangetroffen, mogelijk herinnerend aan de hiervoor genoemde brand van 1665. Een datering van de gevonden fundering is gezien de afwezigheid van stratigrafisch materiaal enkel vast te stellen aan het baksteenformaat. Juist het dateren van de baksteen is in Oost-Nederland bijzonder moeilijk. Met enig voorbehoud zijn de funderingen van de eenbeukige kerk in de tweede helft van de 14e of eerste helft van de 15e eeuw te plaatsen. Van een voorganger van deze kerk is geen spoor aangetroffen. Een uitgebreider verslag van deze opgraving zal door ondergetekende in deel 2 van 'De monumenten van Losser' worden gepubliceerd.

L.H.M. Olde Meierink

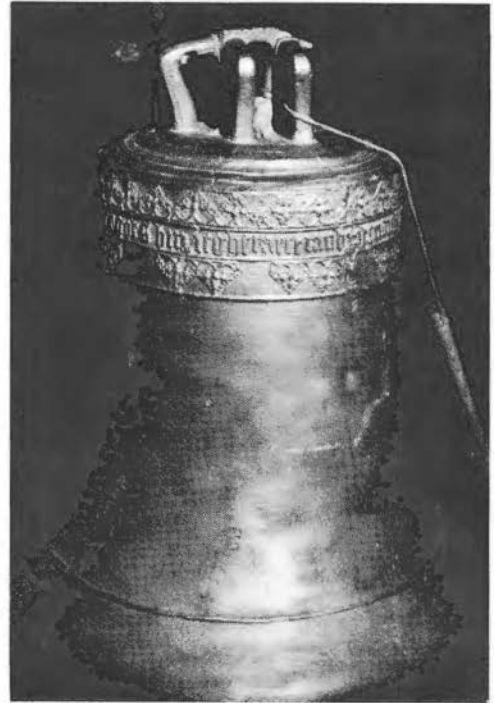
1) De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, deel IV, 1e stuk (Twente), 's-Gravenhage 1934, p. 72

De klokken van het St. Catharinaklooster te Almelo (3)

Op donderdag 30 oktober 1980 werd door de heren H.H. Hagens, drs. Z. Kolks, fotograaf Wennink en schrijver dezes een bezoek aan Gronau gebracht ten einde de in aflevering 2 van deze artikelenreeks genoemde klokken nader te onderzoeken. Het bezoek was georganiseerd door de heer Ten Brinke uit Gronau, die ons op genoemde datum bij de ingang van de in 1913 gebouwde R.K. Sint Antoniuskerk opwachtede. Voorts was een geestelijke aanwezig. De uit 1489 daterende klok is in het koor rechts op het altaar geplaatst. Zij doet geen dienst meer, omdat ze gebarsten is. De heer Hagens ontcijferde de navolgende tekst:

'in die eer gots bin ic gheraect ian butendick heft mi ghemact anno dni mcccclxxxviii'. De klok heeft nog het langgerekte lichaam (suikerbroodmodel). De rondlopende tekst is aan de bovenkant aangebracht tussen slordig gegoten versieringen. Zij heeft een kroon, waavan één arm gebroken is. Haar gewicht moet 144 kg bedragen. Volgens een door de aanwezige geestelijke overhandigde getypte tekst stamt de klok uit de oude kerk aan de Schlossplatz en is zij de katholieke gemeente in 1762 bij de voltooiing van de 'oude kerk' geschonken.

Door een toevallige omstandigheid was het door bemiddeling van de koster van de Evangelische Kerk ook mogelijk de toren van deze kerk te beklimmen. Behalve drie stalen luidklokken, die in dit verband niet van belang zijn, hangt hoog boven in één der galmgaten een klok, die als half- en heeluurklok dienst doet. Heer Hagens probeerde het wankel trapje te beklimmen, maar kon slechts de tekst op deze klok aan één

kant lezen. Wel kon hij konstateren, dat de klok aan haar buitenzijde prachtig is afgewerkt. Voorts ook heeft zij een zeer zuivere toon. Hopelijk kan de volledige tekst bij afname van deze klok genoteerd worden.

Het spreekt vanzelf, dat de heer Ten Brinke dank gezegd wordt voor het op touw zetten van deze trip!

Rinus de Jong, Enschede

'Een verrassende vondst'

In het kader van de voorbereidingen voor de inrichting van het Textielmuseum-nieuwe-stijl in het Janninkcomplex, komen wij nog al eens verrassende dingen tegen. Zover deze op de ontwikkeling van de textiele massa-industrie in Twente slaan, houden we die dingen natuurlijk binnens kamers, om ze straks in de nieuwe permanente tentoonstelling aan het publiek te tonen.

Maar er zijn ook andere dingen die niets met textiel of sociale ontwikkelingen uit te staan hebben.

Een dezer dagen kwamen we in het bezit van een origineel dossier uit de jaren 1815 - 1816. We hebben deze stukken doorgegeven aan het Palthehuis te Oldenzaal. Waarom zult u dadelijk zien als wij u de originele tekst voorleggen.

Pag. 1 - Het Officie 6a Frederik Carel Willem Stork.

Jagt - delect.

Bij vonnis van den 9 januari 1816 gecondemneerd in de boete van f 20,- en de kosten met confiscatie van de honden en Jagt - gereedschappen.

Pag. 8 + 9 - Proces verbaal:

De H. Frederik Carel Wilem Stork, Burgemeester van Oldenzaal, heeft op den 2 October 1815 binnen den verboden afstand de korte en lange jagt uitgeoefend.

Overwegende dat te

ik concludeer op grond van Art. 18 no. 7 der wet op de Jagt en Vischerije, dat de bekl. zal worden gecondemneerd in eene boet van f 20,- en in de kosten en confiscatie van de honden en Jagt - gereedschappen.

Pag. 3 + 4 - oproep van Haspelink als getuige: Pro Justitia.

IN NAAM DER HOOGHE OVERHEID.

Wij Officier bij de Regtbank van eersten aanleg, te Almelo in de Provincie Overijssel, requireren alle Deurwaarder of andere daartoe bevoegde personen, om ter onzer instantie te dagvaarden: Willem Haspelink, Opziener der Jagt te Ootmarsum, om op dinsdag den 9 Januari 1816 des morgens om twaalf uur in persoon te verschijnen voor welgemelde Regtbank ter terechtzittingen Correctionelle Politie, in het lokaal van de Regtbank op het voormalige Stadhuis te Almelo, ten einde om als getuige gehoord te worden in zake van F.C.W. Stork met aanzegging aan de gedagvaarden, dat zij in val van uitblijven zullen worden gestraft volgens de wet; en met overgave van

een Kopij van deze dagvaarding en van het gedaan Exploit aan ieder der gedagvaarden, welke hij bij zijne verschijning moet meebrengen. Almelo den 29 December 1815.

Pag. 5 + 6 - oproep van Stork als verdachten: Pro Justitia.

IN NAAM DER HOOGHE OVERHEID.

Wij Officier bij de Regtbank van eersten aanleg, te Almelo in de Provincie Overijssel, requireren alle Deurwaarders of andere daartoe bevoegde personen, om ter onzer instantie te dagvaarden: F.C.W. Stork, Burgemeester van Oldenzaal, om op Dinsdag den 9 Januari 1816 des morgens om twaalf uur in persoon of bij gevolmachtigde te verschijnen voor welgemelde Regtbank ter terechtzitting van Correctionnele Politie, in het lokaal van de Regtbank op het voormalige Stadhuis te Almelo, ten einde om eisch tegen hem te hooren doen, om gecondemneerd te worden volgens de Wet over en ter zake, dat Hij op den 2 October 1815 binnen den verboden afstand de korte en lange Jagt tegelijk heeft uitgeoefend. Almelo den 29 December 1815.

Pag. 7 - veroordeling.

Wat de korte en lange jacht betreft, we weten het niet. Een rasechte jager zal ons dit waarschijnlijk wel kunnen vertellen.

In hoeverre in 1816 ruchtbaarheid aan deze zaak gegeven werd, ook dat weten we niet. Maar we kunnen ons voorstellen, dat men in Ootmarsum, gezien de aloude rivaliteit met Oldenzaal, wel aan de kant van de jachtopziener stond (ofschoon men zelf de jachtwetten ook wel eens zal gelaten hebben voor wat ze waren).

Gehoord en gelezen

Twentsche Courant 1981

3.3 Huis 'Schuttersveld' met park staat te koop; 5.3. Uitluiden van overledene een uitstervende traditie; 18.3 Parochie wil Jozefkerk overdragen aan stichting (Enschede); 21.3 Textiel fabriek in beeld. Uniek fotoboek over firma H.P. Gelderman; 28.3 Hengelo trok Lonneker 100 jaar geleden een veer uit; 7.4 Onduidelijkheid rond bakspiker (Azelo); 17.4 Wissink's Møl gaat wellicht weer malen; 18.4 Herv. Kerk Glanerbrug 75 jaar; 28.4 MBS vervangt bruggetje met antieke materialen; 29.4 Gemeente wil Jozefkerk op monumentenlijst; 6.5. Canadese Asbreken zien na 34 jaar voltallige familie; 16.5 Noodklok Losser staat op springen; 21.5 Wissink's Møl staat! 30.5 Russische collectie uitgebreid (Vriezenveen).
Serie W. Rietman, Dag Stedeker van gisteren: 14.3 De oude dokter Quant; 7.4 De leuke band van ds. Barbás; 11.4 Legaat voor een school; 27.4 Het feest van de juffrouw; 2.5 Gewoon een lieve dame; 30.5 zonder titel.

Tubantia / Dagblad van het Oosten 1981

28.2 Geveltje moet blijven, zegt Stadsherstel (Almelo); 10.3 Oudheidkamer Riessen opent de poorten weer; 18.3 Wellicht toch overdracht Jozefkerk; 24.3 Nu verplaatsing schuur naar het Ledeboerpark?; 26.3 Brabantse stoommachine voor Textielmuseum; 26.3 Oude stadspuut gevonden; 26.3 Geldzorgen fataal voor monumenten in Almelo; 28.3 'Meester' en 'juffrouw' Ponsteen 60 jaar getrouwd (Hellendoorn); 1.4. In Wierden oprichting historische vereniging; 4.4. Totenherstellers zijn toe aan de haan 67 meter in de lucht (Almelo); 9.4. Bodemvondsten in Almelo; 11.4 Sloop van Grote Kerk Hengelo lijkt zeker; 17.4 Herbouw Wissinks mël in Usselo nu echt begonnen; 21.4 Paasgebruiken trekken veel belangstelling; 24.4. Textielmuseum maakt verbeterden jacht op oude machineparken; 9.5 Toreningang Grote Kerk (Enschede) nu en op een ets van P.A. Nijgh; 12.5 Twickel krijgt nieuwe bewoners; 20.5 Opbouw Wissinks mël; 21.5 Wissinksmolen herrijst op oude plek Usselo; 29.5 Spaanse prinses schenkt documenten over Rusluis; 29.5 Restaurant beiaard in Grote Kerk (Enschede) nabij; 30.5 Rigtersbleek, "n Allee' en de verandering; 3.6 Middeleeuwse vondsten in Stroom Esch Borne; 4.6 'Jannink' met veel vertoon opgeleverd.

Broodnamen in Nederland

Stoet, mik, wegge of bol waren vroeger heel gebruikelijke broodnamen, die elk in een andere

streek van Nederland voorkwamen. Zo heette bijvoorbeeld een wit tarwebrood in Friesland *een bol of een witte bol*, in de noordoostelijke provincie *een stoet of een witte stoet*; in Noord-Brabant werd deze broodsoort *een (witte) mik* en langs de zuidoostelijke grens een *(witte) wegge* genoemd; in de rest van Nederland, met name dus in het westen, was *een wit(tebrood)* de meest gangbare term. Bij deze regionale verschillen in de broodnamen deed de vorm waarin het brood gebakken was, meestal niet ter zake; *een bol* bijvoorbeeld was in Friesland bijna altijd langwerpiger en niet rond van vorm.

Naar deze regionale verschillen in de broodnamen heeft Jozien Jobse-van Putten een taalkundig onderzoek ingesteld, dat in december 1980 verschenen is onder de titel 'n BROOD IS GINNEN STOETEN. De titel van het boek is veelzeggend. Tot kort voor het midden van deze eeuw betekende *een brood* in het noorden, oosten en zuiden van Nederland namelijk alleen maar een roggebrood, doordat men daar tot die tijd op gewone, doordeweekse dagen vooral roggebrood at. Alle andere broodsoorten waren bijzonder; men at ze vaak alleen op zon- en feestdagen. Deze bijzondere broodsoorten droegen in de dialecten ook een speciale naam: geen *brood*, maar *bol, mik, stoet* (ook wel *stoeten*) of *wegge*. Een krentebrood werd dus in Friesland *een krentebol*, in Noord-Brabant *een krentemik*, elders *een krentestoet* of *een krentewegge* genoemd, en een wittebrood heette in het ene gebied *een witte mik*, in het andere *een witte wegge* enzovoort.

In plaats van *stoeten* had er in de titel van de studie ook *een brood is geen bol, mik of wegge* kunnen staan, want in de bovengenoemde dialecten hield men overal het onderscheid aan tussen de naam voor roggebrood aan de ene kant en de namen voor alle andere broodsoorten aan de andere kant. In het westen van Nederland waar men vroeger vrijwel alleen brood uit tarwe at, bestond de bovengenoemde tweedeling in de namen van de verschillende broodsoorten niet. Eén van de uitkomsten van het onderzoek is dus de stelling, dat de oorzaak van het bestaan van regionale broodnamen gezocht moet worden in de vroegere broodconsumptie. Nu het roggebroodverbruik de afgelopen jaren is verminderd, is de basis onder deze verschillende dialectnamen min of meer weggevallen. Onder meer om die reden zien we nu de grote regionale verscheidenheid die vroeger

De gevelsteen van het erve Rouwenhorst

in de broodnamen bestond, de laatste tijd sterk afnemen. Jonge mensen hanteren de dialectwoorden voor de broodsoorten al bijna niet meer en ook oudere mensen bedienen zich er steeds minder van. Meer en meer ziet men tegenwoordig overal hetzelfde woord voor een broodsoort gebruiken.

Behalve de hierboven besproken tegenstelling in de dialecten van het noorden, oosten en zuiden van Nederland enerzijds en die van het westen anderzijds bleken er nog meer regionale verschillen in de Nederlandse broodnamen te bestaan. Voor de verklaring daarvan werd gebruik gemaakt van dialectwoordenboeken, citaten uit werken uit vorige eeuwen, taalkundige bronnen en andere wetenschappelijke literatuur. Het boek is rechtstreeks te bestellen bij het P.J. Meertens-Instituut, Postbus 19338, 1000 GW Amsterdam. De prijs bedraagt f 15,-.

Op 17 september 1980 brandde in alle vroegte de grote oude boerderij 'de Rouwenhorst' tot de grond toe af. De bewoners, eigenaar de familie de Vries werden in hun slaap verrast. Ternauwernood konden zij op tijd het brandende perceel verlaten. Van de inboedel kon nagenoeg niets gered worden. Het was het erve Rouwenhorst waar vroeger de markerichter van de marke Boekelo gelegen in het noord-westen van het gerichte Haaksbergen zetelde. Na de markegrond verdeling in 1848 was het bedrijf 67 ha. groot. Het boerenbedrijf meet thans nog 40 ha cultuurgrond, waarop ruim 100 melkkoeien worden gehouden. Samen met het bijbehorende jongvee telt dit groots opgezette rundveemelkbedrijf 200 stuks runderen van groot tot klein. De afgebrande boerderij welke in goede staat van onderhoud verkeerde, diende als woning voor de familie, terwijl het achterhuis diende als stalling voor een deel van het jongvee.

Meelevende burens hebben dat deel van het jongvee onderdak verschaft. Opvallend was de prachtige Bentheimer zandsteen van 105 bij 50 cm boven in de voorgevel. In deze steen staat gebeiteld:

M.I.N.W.A. BARON. HUGENPOTH tot
AERDT HEER van HEECKEREN.

&c. &c. &c.

ERFMARKERICHTER van BOEKELO
1833

Nu de voorgevel is ingestort blijkt dat deze steen voor de tweede maal is gebruikt. Oorspronkelijk moet deze steen wel dezelfde hoogte van een ½ m hebben gehad, maar ongeveer 1½ m lang zijn geweest.

Op de foto is het wapen van van Coe-

Gewelsteen 't Rouwenhorst

Foto: A.J. Temmink

verden te zien: 3 adelaars met opstaande vleugels. daar onder de naam COVERDEN. De uiterste linkse rand is waarschijnlijk afgehakt. Hierdoor ontbreken misschien voorletters. Midden op de steen staat het jaartal 1633.

Rechts onder aan de steen staan dan nog de letters MV. Mogelijk zijn dit voorletters van een misschien ontbrekende achternaam. Omdat de symmetrie in die eeuwen hoogtij vierde, is het vrijwel zeker dat aan de rechterkant op de steen ook nog een wapen was uitgehakt.

Vooraf het beeldhouwwerk op de zijde van 1633 is professioneel uitgevoerd.

Zo goed als zeker weten wij dus dat de steen in eerste instantie groter is geweest en het een en ander aan tekst en wapens ontbreekt.

Wie kan de oplossing aandragen?

B.E. Asbreuk

Deel II Historie van Haaksbergen levert op blz. 195 en verder een bijdrage over de marke Boekelo en het erve Rouwenhorst.

Boek en blad

J.H. Berendsen, Weulenhöpe tussen 't grös.

Dit eerste boekje van deze thans nog onbekende dialectschrijver bevat een aantal episoden uit het leven van het Gaitjan en Mina. Dit jonge boeren-echtpaar zien we in dit werkje eenvoudig beginnen op een gepacht spulletje, waar ze de bekende ontwikkeling doormaken: gezin en bedoening groeien overeenkomstig de thans wat achterhaalde groei-gedachten.

Dit simpele gegeven wordt aardig en zonder te overdadige humor in bijna 80 bladzijden aan ons voorgezet. Het is een leuk en ontspannend stukje Oost-Nederlands dialectwerk geworden.

Uitgave: Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam B.V., Enschede. De prijs bedraagt f 12,50.

Herman van Velzen, Achterhoeksche Schetsen, dl. 2.

Dit werk van de overbekende Achterhoekse schrijver verscheen voor het eerst in 1944. Nu, 27 jaar later heeft deze bundel nauwelijks aan waarde ingeboet. Men zou zelfs kunnen stellen dat dit dialectwerk zich bevindt op een vrij eenzaam hoog niveau, dat ook in deze tijd slechts door weinig dialectschrijvers wordt benaderd.

Al met al een uitstekende gedachte van de Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam te Enschede om dit 170 pagina's tellende werk opnieuw uit te geven. De prijs bedraagt f 17,90.

Jaartallenboekje Ootmarsum is een uitgave van de Stichting Heemkunde Ootmarsum. In het voorwoord lezen we dat het een chronologische maar summier opsomming is van vele feiten, een naslagwerkje, dat soms iets van een dagboek heeft, waarbij de achtergrond van de gebeurtenissen een enkele keer wordt belicht. De bedoeling er van is, nog steeds volgens dit voorwoord, gegevens uit de geschiedenis van Ootmarsum en omgeving - ruim genoeg - onmiddellijk bij de hand te hebben.

In deze opzet kan men het boekje als geslaagd beschouwen.

J.J.H. M.

Beurs

Te koop aangeboden:

Twentsche Eigenheimers

Mr. G.J. ter Kuile, 1936

Fabrieken en Menschen

een sociografie van Enschede
door Dr. A. Blonk, 1929

Oet et land van aleer

door C. Elderink 2 j.

De opkomst van Almelo en Omgeving

door Mr. G.J. ter Kuile sr.
2e druk 1947

Te bevragen bij Th. van Stapela, G. Bomans-
straat 66, Hengelo (O), tel. 074 - 91 82 95